

CSALÁDI KÖTELEK JOGI HATÁRAI: AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS EGYES KÉRDÉSEI

THE LEGAL BOUNDARIES OF FAMILY TIES: LEGAL ASPECTS OF ADOPTION

Harsányi Vivien*

Absztrakt

A tanulmányom az örökbefogadás létrejöttét és megszűnését vizsgálja a magyar családjogi szabályozáson keresztül. A tanulmányban fókuszáltam az örökbefogadás létrejöttére, az örökbefogadni kívánó személy alkalmasságára és az örökbefogadási eljárásra. Ezt követően az örökbefogadás megszűnésének két formáját vizsgáltam, a hatálytalanná válást és a felbontást. Tanulmányomban kitértem a kölcsönös és az egyoldalú kérelemre induló felbontási eljárásokra, illetve a megszűnés jogkövetkezményeire is, mint például a családi jogállásra. Az örökbefogadás megszüntetésénél vizsgáltam a bírói joggyakorlatot is, mely során arra a következtetésre jutottam, hogy az örökbefogadás megszüntetése inkább kivételes esetekben indokolt, ha a gyermek érdekében történik.

Kulcsszavak: örökbefogadás, hatálytalanná válás, felbontás, gyermek legfőbb érdeke, családjog, gyámhatóság, bírói gyakorlat

Abstract

My study examines the establishment and termination of adoption through the lens of Hungarian family law. In this study, I focused on the establishment of adoption, the eligibility of prospective adoptive parents, and the adoption procedure. I then examined the two forms of termination for adoption: There are cases when, under certain legal conditions, an existing adoption loses its legal effects, and the child return to his/her original family and also the other form is the termination of adoption. In my study, I addressed termination proceedings initiated by mutual agreement or by one party, as well as the legal consequences of termination, such as those affecting family status. I also examined judicial precedent regarding the termination of adoption, and concluded that termination of adoption is justified only in exceptional cases, when it is in the best interests of the child.

Keywords: adoption, best interests of the child, family law, guardianship authority, case law

* dr. Harsányi Vivien, PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Állam és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Doktori Iskola, Alkotmányjogi Tanszék. Témavezető: Prof. Dr. Paulovics Anita, Tanulmányi és általános dékánhelyettes, Intézetigazgató egyetemi tanár.

1. Bevezetés

Az örökbefogadás a családjog egyik legnagyobb jelentőségű jogintézménye, amely a gyermek családi környezetben történő nevelkedésének biztosítását szolgálja oly módon, hogy az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbefogadott gyermek között teljes jogú rokoni kapcsolatot hoz létre. A jogintézmény elsődleges célja nem pusztán egy gondozási vagy nevelési jogviszony kialakítása, hanem olyan tartós érzelmi és jogi kötelék megteremtése, amely a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődését hosszú távon szolgálja. A Ptk. 4:119. § alapján az örökbefogadás az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbefogadott gyermek között rokoni kapcsolatot létesít az örökbefogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében. Ebből következően az örökbefogadás alkotmányos és nemzetközi jogi védelem alatt is áll. A nemzetközi terminológia alapján a kiskorú gyermek mindenképp felett álló érdekéhez képes a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 4:2. § a gyermek érdekének védelmét helyezi előtérbe, ezzel deklarálva, hogy a gyermek érdeke elsődleges az eljárásokban, azonban ezen terminológia alapján az is következtethető, hogy a gyermek korából, fejlettségéből fakadóan nem képes és nem is elvárható tőle, hogy feltétlenül a számára legjobb döntést hozza meg, éppen ezért kiemelt jelentőségű a szülők, illetve az eljárásban résztvevő hatóságok döntése során a gyermek érdekének a védelme.¹

A magyar jogrendszer az örökbefogadás stabilitását alapvető értéknek kezeli, ugyanakkor kivételes esetekben lehetőséget biztosít arra, hogy az örökbefogadás joghatásai megszűnjenek.

E megszűnés azonban eltérő jogintézmények útján valósulhat meg: az örökbefogadás hatálytalanná válása esetén a joghatások ex tunc szűnnek meg, míg a felbontás az örökbefogadási jogviszonyt ex nunc hatállyal szünteti meg. A különbség a két jogintézmény között, hogy az örökbefogadás hatálytalanná válása törvény értelmében következik be, az örökbefogadás megszüntetése viszont a felek kölcsönös kérelme alapján történhet gyámhatósági határozattal, vagy egyoldalú kérelem következtében bírósági ítélettel.² A két jogintézmény dogmatikai elkülönítése nem csupán elméleti jelentőségű, hanem meghatározó az alkalmazandó eljárási szabályok, valamint a jogkövetkezmények szempontjából is.

Jelen írásban az örökbefogadás létrejöttét és végül hatálytalanná válását és felbontását igyekeztem bemutatni a hatályos magyar családjogi szabályozás alapján, különös tekintettel azokra az anyagi jogi és eljárásjogi feltételekre, amelyek mellett az örökbefogadás megszűnése megállapítható. Tanulmányomban kitérek a kölcsönös és az egyoldalú kérelemre induló felbontási eljárásokra, a gyámhatóság és a bíróság szerepére, valamint azokra a szempontokra, amelyek a kiskorú gyermek érdekének mérlegelése során a jogalkalmazásban meghatározó jelentőséggel bírnak. Ezen felül pedig törekedtem rá, hogy a bírói gyakorlatot is részben ismertessem, nevezetesen, hogy miként értelmezi az örökbefogadás célját és társadalmi rendeltetését, és milyen feltételek fennállása esetén tekinti azok meghíusulását jogilag relevánsnak.

¹ KRISTON Edit: A gyermek érdeke a családjogi perek hazai gyakorlatának aktualitásai tükrében. Magyar jog 2025/12. szám, 784-787.

² PETHŐ Réka: Örökbefogadott vagy örök befogadott? Az örökbefogadási eljárás, Opuscula Iuvenum Excellentissima, 2018/2, 34. https://antk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/Opuscula_Juv_2018_2.pdf (letöltés ideje: 2026. 07. 16.)

2. Jogsabályi háttér

Az örökbefogadás az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbe fogadott gyermek között rokon kapcsolatot létesít az örökbefogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében.³ Magyarország Alaptörvényének XVI. cikke kimondja, hogy „minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Ez a jog – az élethez való jog kivételével – minden más alapvető jogot megelőz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonossághoz való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.” A Családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény, mint sarkalatos törvény rögzíti, hogy „az állam – annak érdekében, hogy minden gyermek családban nevelkedhessen fel – támogatja az örökbefogadást, és gyors, méltányos határidőn belüli, a gyermek érdekeit szem előtt tartó örökbefogadási eljárás kialakítására törekszik.”⁴ Az örökbefogadásra vonatkozó szabályozás fejlődésében meghatározó szerepet játszottak a nemzetközi egyezmények, különösen az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye, valamint a gyermekek nemzetközi örökbefogadásának területén biztosított védelemről és az ilyen ügyekben folytatott együttműködésről szóló, Hága Nemzetközi Magánjogi Konferencia (Hague Conference on Private International Law) keretében, 1993. május 29-én Hágában elfogadott Egyezmény, amelyeknek Magyarország 2005 óta részes állama. Ezen Egyezmény a Gyermekjogi Egyezmény 21. cikkével összhangban többoldalú nemzetközi szerződés keretében szabályozza a nemzetközi örökbefogadást.⁵

E nemzetközi egyezmények kinyilvánították a gyermek jogát arra vonatkozóan, hogy szülei neveljék, illetve, hogy különleges helyettesítő védelmet biztosítsanak családi, családias elhelyezés, hazai örökbefogadás, valamint végső esetben, nemzetközi örökbefogadás formájában, akkor, ha a gyermek a vér szerinti családjában nem hagyható.⁶ Az örökbefogadás céljából az következik, hogy az örökbefogadásnak kifejezetten a gyermek hosszú távú érdekét kell szolgálnia. A gyermek érdeke a testi, értelmi és erkölcsi fejlődésének, személyi és vagyoni jogainak, jogos érdekeinek biztosítását jelenti, melyhez a kiskorú gyermeknek feltétlen joga van.⁷ Ugyanakkor a jogalkotó kivételes esetekben lehetőséget biztosít arra, hogy az örökbefogadás megszűnjön, amennyiben annak fennmaradása már nem szolgálja a gyermek legfőbb érdekét. A CSJK egy fejezetbe vonja össze az örökbefogadás hatálytalanná válásának és megszűnésének szabályozását. A hatálytalanná válás az örökbefogadás joghatásainak megszűnését jelenti ex tunc hatállyal, míg a megszűnés ex nunc hatállyal. A hatálytalanná válás a törvény értelmében következik be, míg a megszűnésre felbontás útján kerülhet sor.⁸

³ Ptk. 4:119. §

⁴ A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 1. § (4) bek.

⁵ BENYUSZ Márta – MARINKÁS György: Az örökbefogadásra vonatkozó nemzetközi szabályok, in: A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során (szerk.: Visontai-Szabó, Katalin és Benyusz, Márta), Mádl Ferenc Intézet Tudományos Közleményei (8). Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2023, 26. <https://real.mtak.hu/165341/1/MFI%20-%20TK08%20-%20Benyusz-Visontai%20Orokbefogadas%2016%20e-konyv.pdf> (letöltés ideje: 2026.03.10.)

⁶ KATONÁÉ PEHR Erika: Magyarország in: A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során (szerk.: Visontai-Szabó, K., Benyusz, M.) A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során, 93–128., Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2022, 95.

⁷ WELLMANN György: Polgári Jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára, Hatodik kiadás, ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2025

⁸ Uo.

3. Az örökbefogadás létrejötte

Az örökbefogadás nulladik lépcsőfokának tekinthetjük a szülő elhatározását, mely szerint a gyermekét örökbe adja, amennyiben ez a szülő döntése, hiszen az örökbefogadás megvalósulhat, akkor is, ha a szülők meghaltak, vagy bármilyen oknál fogva nem tudják biztosítani a gyermekük számára a megfelelő fejlődéshez szükséges feltételeket.⁹ Amennyiben a szülő dönt az örökbeadásról két lehetőség áll rendelkezésére: a nyílt és a titkos örökbefogadás. A nyílt örökbefogadás során a szülő engedélyt ad rá, hogy a gyermekét örökbefogadó szülő ismerhesse őt és fordítva is.¹⁰ Titkos ellenben az örökbefogadás, ha a vér szerinti szülő olyan módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri, vagy ha a szülő hozzájárulására e törvény szerint nincs szükség.¹¹ Mindkét esetben fontos, hogy az örökbefogadáshoz szükséges hozzájáruló nyilatkozatot a szülő a születéstől számított hat héten belül visszavonhatja. Joghatását tekintve nincs különbség a két típus között. A nyílt örökbefogadás mellett szól, hogy a szülőnek, aki bármely okból az örökbefogadás mellett dönt, ez jelenthet egyfajta megnyugvást, hogy tudja, hogy a gyermeke megfelelő családban nevelkedik, illetve ő választhatja ki a családot gyermeke számára.¹² Ugyanakkor az örökbefogadók számára nehézséget jelenthet, hiszen így fennáll a félelem bennük, hogy a gyermek vagy akár a vérszerinti szülő között egyszer túl erős bizalmi kapcsolat alakul ki, amelyből következik, hogy újra a vérszerinti szülőhöz szeretne kerülni a gyermek vagy a szülőben alakul ki ugyanezen vágy.¹³ Természetesen ennek az ellentéte igaz a titkos örökbefogadásra, azonban fontos megemlíteni, hogy ekkor a gyermekben kérdések merülhetnek fel a származásával kapcsolatban, melynek megismerhetőségéhez joga van.¹⁴

Az örökbefogadás egyik legfontosabb lépése, hogy az örökbefogadó megfelelő személy legyen. De ki lehet örökbefogadó? Az a személy lehet örökbefogadó, aki a huszonötödik életévét betöltötte, cselekvőképes személy, a gyermeknél legalább tizenhat, legfeljebb negyvenöt évvel idősebb, és személyisége, körülményei alapján alkalmas a gyermek örökbefogadására.¹⁵ A gyakorlatot kissé megnehezítő feltétel lett, hogy a gyermek családban történő nevelkedésének érdekében immáron csak házastársak fogadhatnak örökbe, ez alól kivételt képez egyrészt a rokonok és a szülő házastársa általi örökbefogadás¹⁶, illetve kivételes esetben, különös méltánylást érdemlő helyzetben lehetőség van egyedül is örökbefogadni a kormányrendelet szerint. Ezzel a rendelkezéssel azonban az élettársak kiszorította a törvényhozó az együttes örökbefogadásból, illetve az egyedülállók számára többlet nehézségeket állított fel¹⁷, mellyel a magán- és családi élethez fűződő alapjogukat sérti.¹⁸

⁹ KRISTON Edit: Családjogi, gyermekvédelmi és gyámügyi ismeretek. Miskolci Egyetem ÁJK 2026., 66. <https://jogikar.unimiskolc.hu/files/36576/Csal%C3%A1djogi%20gyermekv%C3%A9delmi%20%C3%A9s%20gy%C3%A1m%C3%BCgyi%20ismeretek%202026.pdf> (letöltés ideje: 2026.07.14.)

¹⁰ KATONÁNÉ PEHR Erika: Az örökbefogadás. In: Az új Ptk. magyarázata III/VI. (szerk.: Körös András), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013, 211.

¹¹ Ptk. 4:126. § (1) bekezdés.

¹² HEGEDŰS GABRIELLA: Az örökbefogadás ajándéka, Magyar Könyvklub Rt., Budapest, 2005, 170-171.

¹³ KATONÁNÉ PEHR ERIKA: Az örökbefogadás és az örökbefogadási eljárás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1999, 51.

¹⁴ PETHŐ: i.m. 13.

¹⁵ Ptk. 4:121. § (1) bekezdés.

¹⁶ Uo.

¹⁷ KRISTON Edit: Családjogi, gyermekvédelmi és gyámügyi ismeretek, Miskolci Egyetem ÁJK 2026. 66-73., <https://jogikar.unimiskolc.hu/files/36576/Csal%C3%A1djogi%20gyermekv%C3%A9delmi%20%C3%A9s%20gy%C3%A1m%C3%BCgyi%20ismeretek%202026.pdf> (letöltés ideje: 2026.07.14.)

¹⁸ BARZÓ TÍMEA: A magán- és a családi élethez, az otthonhoz való jog abszolút érvényesülése valóban csak egy „papíron” múlik?, In: A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2016: A vidék népességmegtartó erejének

Természetesen szintén a gyermek legfőbb érdeke szerint nem fogadhat örökbe az a személy, aki a szülői felügyelet megszüntetését vagy a közügyektől való eltiltást kimondó jogerős bírósági ítélet hatálya alatt áll, és az, akinek gyermekét nevelésbe vették.¹⁹

Ha mindezen feltételek már fennállnak, akkor kezdődhet el az örökbefogadás folyamata. Az örökbefogadás folyamata rendszerint két fő szakaszra tagolható: egyrészt az örökbefogadást megelőző eljárásra, másrészt a konkrét gyermek örökbefogadásának engedélyezésére irányuló eljárásra, azzal, hogy az engedélyezési eljárást minden esetben egy előkészítő fázis előzi meg.

Az örökbefogadási előtti eljárás lefolytatásának a célja, hogy megállapítsa a hatóság, hogy az örökbefogadó személye és körülményei is megfelelőek egy gyermek örökbefogadására. Ezt az eljárást a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok (továbbiakban: TEGYESZ) látják el.

Ezután az örökbefogadó személynek egy kérelmet kell előterjesztenie, melyben többek között nyilatkoznia kell az örökbefogadás indokáról, az örökbefogadandó gyermekre vonatkozó elképzeléséről (például a gyermek kora, egészségügyi állapota, testvérek örökbefogadása), korábbi kezdeményezett eljárás eredményéről, adatainak kezeléséről, majd az eljáráshoz kapcsolódó tudomásvételekről.

Ezután a TEGYESZ legkésőbb 15 napon belül értesíti az örökbefogadót az örökbefogadás feltételeiről, az alkalmasságának megállapítása érdekében lefolytatott vizsgálatról, illetve hogy tanácsadáson kell megjelenie. Ezenkívül a szakszolgálat környezettanulmányt készít, továbbá az örökbefogadónak a jövedelmi viszonyáról is 30 napnál nem régebbi igazolást kell benyújtani.²⁰ Ha a szakszolgálat az örökbefogadni szándékozó személy alkalmasságának megállapításra tesz javaslatot, akkor a gyermekvédelmi szakszolgálat az eljáró gyámhivatalnak megküldi az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmét, az elvégzett pszichológiai vizsgálat eredményét, a háziorvosi igazolást az örökbefogadásra való egészségügyi alkalmasságról, az örökbefogadás előtti tanácsadáson való részvételt igazoló iratot, amennyiben az örökbe fogadni szándékozó a javaslat elkészítéséig elvégezte a felkészítő tanfolyamot, akkor a felkészítő tanfolyam eredményes elvégzését igazoló iratot, a környezettanulmányt, a javaslatát, a jövedelmi viszonyra vonatkozó 30 napnál nem régebbi igazolást, az ügyfél nyilatkozatát a javaslat elfogadására, részben történő elfogadására vagy elutasítására, valamint a javaslat továbbítására vonatkozóan.²¹ A szakszolgálat ugyanakkor javaslatot tehet az örökbefogadni kívánó alkalmatlanságára is.

A gyámhivatal tájékoztatja az örökbefogadásra alkalmas személyt arról, hogy térítésmentesen elvégezheti a felkészítő tanfolyamot. A gyámhivatal az alkalmasság megállapításáról szóló döntésével egyidejűleg felhívja a gyermekvédelmi szakszolgálatot, hogy az örökbe fogadni szándékozó személy részére segítse elő az örökbefogadói tanfolyam elvégzését.²²

A gyámhivatal örökbefogadásra való alkalmasságot megállapító határozata alapján a területi gyermekvédelmi szakszolgálat az örökbefogadni szándékozó személyeket a jelentkezési időponthoz rendelt sorszám szerint aktiválja nyilvántartásában. Az érintett kérelmére az adatokat továbbítja az országos örökbefogadási nyilvántartásba, amely biztosítja annak vizsgálatát, hogy az ország területén rendelkezésre áll-e az adott gyermek számára

fokozását elősegítő társadalmi, jogi és természeti tényezők (szerk.: Szalma József), Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2018, 185-197, 197, http://vmtn.org.rs/mtn2016/185_197_Barzo.pdf (letöltés ideje: 2026. 03.24.)

¹⁹ Ptk. 4:121. § (3) bekezdés.

²⁰ Gyer. 38. § (4) bekezdés.

²¹ Gyer. 39. § (1) bekezdés.

²² Gyer. 39. § (1)-(2) bek. és (2b) bek.

megfelelő örökbefogadni szándékozó személy. Amennyiben a gyermeknek nem találnak megfelelő örökbe fogadó szülőt, akkor a gyermekvédelmi szakértői bizottság véleményének figyelembevételével a TEGYESZ kiválasztja a gyermek számára a legmegfelelőbb, érvényes alkalmassági határozattal rendelkező örökbe fogadó házaspárt részben a vármegyei, részben az országos nyilvántartási rendszerből, majd ezt követően, a törvényben meghatározott esetben, egyedülálló örökbe fogadó szülőt.²³

Mindezen folyamat után következik a következő szakasz, azaz a barátkozási folyamat.

A kijelölt gyámhivatal a Gyer. 41. § (1) és (2) bekezdésében felsorolt iratok, illetve az örökbe fogadni szándékozó személy és a gyermek szülőjének kérelme, gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermek esetén a gyermekvédelmi szakszolgálat javaslata és a gyermekvédelmi gyám kérelme alapján tizenöt napon belül, hathetesnél fiatalabb gyermek esetén nyolc napon belül dönt a kötelező gondozásba történő kihelyezésről. A kijelölt gyámhivatal a kötelező gondozásba történő kihelyezést elrendelő döntésében a gondozási idő számításánál figyelembe veszi a tényleges gondozás kezdő időpontját.

A gyámhatóság döntésének meghozatalát és az érintettek szükséges hozzájárulásának beszerzését követően az örökbefogadni szándékozó személy köteles a gyermeket legalább egy hónapon keresztül saját háztartásában gondozni. Az örökbefogadás engedélyezésének feltétele, hogy ez a gondozási idő eredményesen teljen el. A jogszabály ugyanakkor meghatároz bizonyos kivételes eseteket, amikor a gondozási idő mellőzhető. Erre akkor kerülhet sor, ha az örökbefogadó a gyermek vér szerinti szülőjének házastársa; ha a vér szerinti szülő hozzájárulásával a gyermeket már legalább egy éve saját háztartásában neveli; vagy ha a nevelésbe vett gyermeket az a gyermekvédelmi nevelőszülő fogadja örökbe, aki legalább egy éve folyamatosan gondoskodik a gyermek neveléséről és ellátásáról.²⁴ Sikertelenség esetén jelezni kell a gyámhatóságnak a kötelező gondozási idő megszakításának szükségességét és okait vagy annak indokolt meghosszabbítását.

Végül, amennyiben sikeres a beilleszkedés a Kormányhivatal dönt az örökbefogadás engedélyezéséről és az eljárás a gyámhatóság engedélyező határozatának hatályba lépésével zárul.²⁵

4. Az örökbefogadás hatálytalanná válása és felbontásása

Az örökbefogadás rendeltetéséből következően a szülő saját gyermekét nem fogadhatja örökbe, mivel az örökbefogadás célja olyan jogi rokoni kapcsolat létrehozása, amely a vér szerinti hozzátartozók között eleve fennáll, így az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet következtében az örökbefogadott apjának vagy anyjának kell tekinteni.²⁶ Ha az örökbefogadás hatálytalanná válik, ezt úgy kell tekinteni, mintha az örökbefogadásra nem került volna sor.²⁷ Az örökbefogadás hatálytalanná válása rendkívül ritka a gyakorlatban azonban.

²³ RÉKASINÉ ADAMKÓ Adrienn: Az örökbefogadás a modern magyar családjogban 1861-től napjainkig, Novissima Kiadó, 2022, ISBN 978-615-6484-03-1, <https://md.ajk.pte.hu/sites/default/files/publications/NOVISSIMA-PTEAJK-2-orokbefogadas-WEB.pdf> (letöltés ideje: 2026.07.14.)

²⁴ Ptk. 4:128. §.

²⁵ KATONÁNÉ PEHR Erika: Örökbefogadás, IJOTEN/Családjog, 40. szócikk, [63]

²⁶ WELLMANN: i.m.

²⁷ Ptk. 4:137. §

A leggondosabb előkészítés és engedélyezés mellett is előfordulhat, hogy az örökbefogadott és az örökbefogadó között olyan mértékben megromlik a kapcsolat, ami az örökbefogadás célját, a családi kapcsolat fennállását megghiúsítja. A magyar jog a tapasztalatok alapján a felbontható örökbefogadás mellett foglalt állást, amely lehetőséget nyújt a rendeltetését betölteni nem tudó örökbefogadás megszüntetésére.

A Ptk. szerint az örökbefogadás nem szerződés, ezáltal nem szüntethető meg a felek megegyezésével. A megszüntetés két módját különböztetjük meg, amely lehet gyámhatóság általi, illetve bíróság általi a felbontás.

4.1. Az örökbefogadás felbontása kölcsönös kérelemre

Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbonthatja. Ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadás csak a kiskorú érdekében bontható fel. Az eljárás során a gyámhatóság – elháríthatatlan akadály kivételével – az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja. Az örökbefogadás a gyámhatósági határozat véglegessé válásával szűnik meg. Ha bármelyik fél az eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás joghatásai – a felbontás engedélyezése esetén – a kérelem beadásának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg. A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.²⁸

Az örökbefogadás fenntartásának vagy kölcsönös megszüntetésének eldöntése a felek önrendelkezési jogának körébe esik. Az e körben megtett nyilatkozatra a Ptk. 4:145. §-a az irányadó, tehát azt személyesen tehetik meg. A Ptk. szabályozása alapján a korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselője hozzájárulása nélkül megteheti a jognyilatkozatot, míg a cselekvőképességében a családjogi jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személynek a törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges, a cselekvőképtelen személy helyett pedig a törvényes képviselő tehet jognyilatkozatot, a 14. életévét be nem töltött, de az ítélőképessége birtokában lévő kiskorút a gyámhatóságnak meg kell hallgatnia. Az örökbefogadás felbontásával kapcsolatban az örökbefogadó nem járhat el az örökbefogadott törvényes képviselőjeként. Ebben az esetben a kiskorú örökbefogadott részére a gyámhatóság eseti gyámot rendel, tekintettel arra, hogy ebben az esetben érdekellentét van közöttük. Ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadás csak a kiskorú érdekében bontható fel. Az örökbefogadás megszűnésére vonatkozásában – a jogviszony létrejöttéhez hasonlóan – meghatározó szerepet tölt be az örökbefogadás célja. Ennek megfelelően közös kérelem előterjesztése esetén sem hagyható figyelmen kívül az a körülmény, hogy az örökbefogadást a gyámhatóság eredetileg a gyermek érdekének szem előtt tartásával engedélyezte. A felbontás sem függ kizárólag a felek nyilatkozatától, amennyiben a felbontás nem áll a gyermek érdekében, azt el kell utasítani. Megfontolandó azonban az is, hogy a felek által nem kívánt kapcsolatot – amely már nem a szeretetteljes családi nevelést biztosítja – szabad-e a gyermek érdekében hivatkozással fenntartani, ugyanis a feleket nem lehet arra kényszeríteni, hogy gondoskodjanak a gyermekről. A gyermek érdeke elsősorban a családi környezetet, a családi nevelést kívánja, ha ezt nem tudja az örökbefogadás nyújtani, azt fel kell bontani. A felbontásnál azt is figyelembe kell venni, hogy az örökbefogadás megszűnése után hogyan lehet a kiskorú gyermek további sorsáról, neveléséről gondoskodni. Vagyis azt is mérlegelni kell, hogy mi a helyesebb-e a gyermek számára, ha róla az örökbefogadók, esetleg új örökbefogadók, vagy ha az állam a gyermekvédelmi rendszerben gondoskodik. Ugyanakkor az örökbefogadás megszűnése felvet némi aggályt, hiszen egy gyermek életében, akinek a

²⁸ Ptk. 4:138. §

nevelkedése során már az elhagyatottság érzése jelen van az örökbefogadásig súlyos traumát jelenthet, ha újra a szeretetteljes családi kör megszűnik az életében és visszakerül a gyermekvédelmi rendszerbe.

Az eljárás során a gyámhatóság - elháríthatatlan akadály kivételével - az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja. Az örökbefogadás a gyámhatósági határozat véglegessé válásával szűnik meg és természetesen kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

Abban az esetben, ha az eljárás folyamán valamelyik fél meghal az örökbefogadás joghatásai a kérelem beadásának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg. Ekkor a kérelem beadásának napját követően nem örökölhettek egymás után, abban az esetben, ha az örökbefogadást a gyámhatóság felbontotta.²⁹

4.2. Az örökbefogadás felbontása egyoldalú kérelemre

Az örökbefogadást a bíróság felbontja, ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik fél számára elviselhetetlenné vált. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére kivételesen indokolt esetben bontható fel. Az örökbefogadó halála után az örökbefogadást annak érdekében is fel lehet bontani, hogy az örökbefogadott leszármazáson alapuló családi jogállását visszanyerje. Az örökbefogadás bírósági felbontását bármelyik fél kérheti. Kiskorú örökbefogadott érdekében az örökbefogadás bírósági felbontása iránt a gyámhatóság is indíthat pert. Ha az a fél, aki ellen a pert meg kellene indítani nem él, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnok ellen kell megindítani. Ha az örökbefogadó az eljárás során meghal, a pert a bíróság által kirendelt ügygondnokkal szemben kell folytatni. Ha több örökbefogadó közül a keresetindításkor az egyik örökbefogadó él, az örökbefogadás felbontását az élő örökbefogadó a meghalt örökbefogadó vonatkozásában is kérheti. Erre bármelyik örökbefogadóval szemben tanúsított magatartás okot adhat. Kiskorú örökbefogadott esetén a bíróság a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik.³⁰

A bírói gyakorlat szerint az örökbefogadást fel kell bontani, ha nyilvánvaló, hogy az a célját és társadalmi rendeltetését nem tölti be, a felek kapcsolatában változás nem várható és az örökbefogadás már a kiskorú gyermek valós érdekeit sem szolgálja.³¹ A kiskorú gyermek érdekében az örökbefogadás bírósági felbontása iránt a gyámhatóság is indíthat pert. Kiskorú örökbefogadott esetén a bíróság a vér szerinti szülőket is meghallgatja, kivéve, ha az elháríthatatlan akadályba ütközik. Ha az örökbefogadott kiskorú, az örökbefogadás az örökbefogadó kérelmére kivételesen indokolt esetben bontható fel. A felbontás során azt is mérlegelni kell, hogy az örökbefogadás megszűnése után miképp lehet a kiskorú gyermek további sorsáról, neveléséről gondoskodni.³²

A bírói gyakorlat alapján az örökbefogadás felbontására akkor van lehetőség, ha annak fenntartása a másik félre elviselhetetlenné vált, vagy ha az örökbefogadás célját és társadalmi rendeltetését nem tölti be. A BH 1996.7.368 alapján a gyámhatóság engedélye alapján létrejött örökbefogadási jogviszony felbontását az örökbefogadó szülő arra hivatkozással kérte, hogy a házasság felbomlását követően az örökbefogadott kiskorúval érzelmi kapcsolata megszűnt, és az örökbefogadás társadalmi rendeltetése nem teljesül. Az első- és másodfokú bíróságok a keresetet elutasították, megállapítva, hogy az örökbefogadás kettős célja - az érzelmi kapcsolat

²⁹ Polgári Jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára

³⁰ Ptk. 4:139. §

³¹ BH 2005.6.264.

³² WELLMANN GYÖRGY: i.m.

és a kiskorú nevelésének, anyagi ellátásának biztosítása – nem tekinthető kétséget kizáróan megghiúsultnak. A bíróságok hangsúlyozták, hogy a kiskorú mindenekfelett álló érdeke elsődleges szempont, és az érzelmi kapcsolat megszakadása nagyrészt az örökbefogadó magatartására volt visszavezethető. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy az örökbefogadás egyoldalú felbontására kizárólag törvényben meghatározott súlyos okok fennállása esetén kerülhet sor, amelyek jelen ügyben nem voltak bizonyíthatók. Ennek megfelelően a jogerős ítélet hatályában fenntartotta, kimondva, hogy az örökbefogadás célja és társadalmi rendeltetése nem szűnt meg egyértelműen.³³

A bírói gyakorlat szerint a felbontásnál azt kell vizsgálni, hogy az örökbefogadási kapcsolatot valóban megghiúsító körülményekről van-e szó, mert csak az erkölcsileg és jogilag súlyosan felróható magatartás vonhatja maga után az örökbefogadás felbontását.³⁴ A BH 2015.3.68 eseti döntés rögzíti, hogy az örökbefogadás felbontása indokolt, ha annak fenntartása az örökbefogadó bűncselekményt is megvalósító magatartása miatt a többszörösen sérült és visszamaradt kiskorú örökbefogadottra elviselhetetlenné vált. A megbántottság, sértettség, esetlegesen igaztalan állítások nem érik el az elviselhetetlenség szintjét. Az örökbefogadás felbontása során az örökbefogadás egész időtartamát kell megvizsgálni.³⁵ A Kúria rámutatott arra, hogy a következetes bírói gyakorlat szerint a szülő-gyermek közötti kapcsolat a gyermekek felnőtté válása után vérségi leszármazás esetén is konfliktusokat hordozhat magában, melyeknek feloldása mindkét részből elvárható. Önmagában a konfliktusok ténye azonban – különösen, ha azok előidézésében a felbontást kérő is közrehatott – nem vezethet az örökbefogadás felbontásához.³⁶ A CSJK az örökbefogadás felbontásának általános feltételeként határozza meg az elviselhetetlenné válást, illetve kiskorú gyermeknél a "kivételesen indokolt" esetet. Ebben a körben vizsgálandó az örökbefogadás felbontását kérő közrehatása is, így az örökbefogadó nem kérheti az örökbefogadás felbontását a saját felróható magatartására hivatkozással, ha az örökbefogadás törvényi célja nem tekinthető megghiúsultnak.³⁷

5. Az örökbefogadást felbontó ítélet hatálya

Az örökbefogadás az azt felbontó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. Ha bármelyik fél az eljárás folyamán meghal, az örökbefogadás joghatásai – az örökbefogadás felbontása esetén – a kereset megindításának napjára visszamenő hatállyal szűnnek meg. Az örökbefogadást felbontó ítélet kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira. Az örökbefogadást felbontó ítélet mindenkiel szemben hatályos.³⁸

Az örökbefogadást felbontó ítélet mindenkiel szemben hatályos, és joghatásai is kiterjednek az örökbefogadóra, annak rokonaira, az örökbefogadottra, valamint az örökbefogadott leszármazóira, mivel a felbontó ítélet megszünteti az örökbefogadással létrejött rokoni kapcsolatot. Tekintettel arra, hogy az örökbefogadás hatósági döntés alapján jön létre, annak megszűnése is kizárólag az engedélyező határozat véglegessé válásával következik be. Amennyiben az örökbefogadás felbontására csak az egyik örökbefogadó tekintetében kerül sor,

³³ BH 1996.7.368.

³⁴ KATONÁNY PEHR Erika: Magyarország. In: Visontai-Szabó, Katalin; Benyusz, Márta (szerk.) A gyermek érdekének biztosítása az örökbefogadás során, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2023, 126.

³⁵ Pf.20.438/2018/8.

³⁶ Kúria Pfv. 20.749/2019/6.

³⁷ BH 2002.6.291

³⁸ Ptk. 4:140. §

az - eltérő rendelkezés hiányában - kizárólag az ő és rokonai vonatkozásában eredményezi a jogviszony megszűnését. Közös örökbefogadás esetén így az örökbefogadás a másik örökbefogadó vonatkozásában hatályban maradhat. Ez az eljárás elsősorban akkor jelenik meg a gyakorlatban, ha az örökbefogadók házassága megszűnt, és a gyermeket az egyik örökbefogadó új házastársa kívánja örökbe fogadni.³⁹

6. Az örökbefogadás megszűnésének joghatásai

Az örökbefogadás felbontása után az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi nevet nem viselhetik. A gyámhatóság vagy a bíróság indokolt esetben kérelemre feljogosíthatja az érintetteket az örökbefogadással felvett családi név további viselésére.⁴⁰ A bírósági gyakorlat szerint a már kialakult körülmények, és a hosszú időn át fennállt névviselés indokolhatja, hogy az örökbefogadás felbontása után is viselhesse az örökbefogadott és leszármazói a felvett családi nevet.⁴¹

A névviselés akkor engedélyezhető, ha az örökbefogadottnak ehhez érdeke fűződik, és nem áll ellentétben az örökbefogadók érdekeivel. Az örökbefogadás felbontása során a bíróságnak az ítéletében kell döntenie az örökbefogadott névviseléséről is, melynek során azt vizsgálja, milyen érdeksérelmet okoz az ettől való megfosztás (identitás-meghatározó a névjog), tekintettel a családi név gyakoriságára is.⁴² A névjog - az Alkotmánybíróság 58/2001. (XII. 7.) AB határozata értelmében - az önazonosságához és a magánszférához való joghoz szorosan kötődik, önálló nevesített alapjogként része az általános személyiségi jognak, a személyi identitásának egyik - mégpedig alapvető - meghatározója, amely egy adott személy azonosítását, egyúttal másoktól való megkülönböztetését is szolgálja, ezért a személyi individualitásának, egyedi, helyettesíthetetlen voltának is az egyik kifejezője. A névválasztás csak a szükségesség és arányosság alapulvételével korlátozható.⁴³ Az örökbefogadás megszűnése nem érinti továbbá a gyámhatósági eljárás vagy a per megindítása előtt meghalt örökbefogadó után megszerzett jogokat. A már átszállt örökséget ebben az esetben visszakövetelni nem lehet.⁴⁴

Az örökbefogadás megszűnésével felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek (pl. rokonság, öröklés), de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek (gondozás, nevelés) nem állnak helyre.⁴⁵ Így az örökbefogadás felbontását követően nem kell a gyermek örökbe fogadhatóvá válásához szükséges eljárásokat ismét lefolytatni, a gyermek rövid időn belül ismét örökbe fogadó családba kerülhet, ez messzemenően a gyermek érdekét szolgálja.⁴⁶

³⁹ WELLMANN : i.m.

⁴⁰ Ptk. 4:142. §

⁴¹ WELLMANN : i.m.

⁴² KATONÁNÉ PEHR Erika: Örökbefogadás felbontása iránti perek az új Pp.-ben, <https://jogaszvilag.hu/szakma/orokbefogadas-felbontasa-iranti-perek-az-uj-pp-ben> (letöltés ideje: 2026. 01.18.)

⁴³ BH 2012.7.174

⁴⁴ Ptk. 4:143. §

⁴⁵ Ptk. 4:144. §

⁴⁶ WELLMANN: i.m.

6. Összegzés

Az örökbefogadás hatálytalanná válására és felbontására vonatkozó szabályozás és bírói gyakorlat bemutatása után egyértelmű, hogy a jogalkotó és a jogalkalmazó szervek az örökbefogadást kiemelten védett, tartós családjogi jogviszonynak tekintik.

A jogalkotó következetesen hangsúlyozza, hogy az örökbefogadás célja kettős, tehát egyrészt az érzelmi kapcsolat kialakítása az örökbefogadó és az örökbefogadott között, másrészt a gyermek nevelésének és anyagi biztonságának biztosítása. E célok megvalósulása önmagában nem vezet automatikusan az örökbefogadás felbontásához, hanem minden esetben komplex mérlegelést igényel, amelynek középpontjában a kiskorú gyermek valós érdeke áll. A bíróságok különös jelentőséget tulajdonítanak a felbontást kérő fél közrehatásának vizsgálatának, és nem engedik meg, hogy az örökbefogadó saját felróható magatartására hivatkozással éljen a jogintézmény megszüntetésének lehetőségével.

Az örökbefogadás megszűnésének joghatásai, különösen a névvisselés, az öröklési jogviszonyok és a rokonsági kapcsolatok megszűnése, tovább erősítik azt az álláspontot, hogy e jogintézmény megszüntetése csak alapos és körültekintő mérlegelés eredményeként lehet jogszerű. Összességében megállapítható, hogy az örökbefogadás hatálytalanná válására és felbontására vonatkozó jogi keretrendszer elsődlegesen a gyermek hosszú távú érdekeit szolgálja, miközben biztosítja a családjogi jogviszonyok kiszámíthatóságát és stabilitását.